

Taasloovast kudumisest Muhu sõrmkinnaste näitel

Kristi Jõeste

Resümee

Artiklis kirjeldab 20-aastase kindakudumiskogemusega autor detailselt traditsiooniliste Muhu sõrmkinnaste taaskudumise protsessi pisidetailide tasandil, kasutades selleks käsitöö uurimises laialt levinud rekonstruktsiooni-meetodit ja autoetnograafilist lähenemist, mis võimaldab eksplitsiitseks muuta praktiku isiklikku kehalist teadmust. Muhu kinnaste valmistamine on Eesti kindatraditsioonis üks keerukamaid, nii on selle sõlmpunktide kirjeldamine heaks vahendiks levitada pärandi jätkusuutlikkuse seisukohalt väärtuslikku informatsiooni teistele rekonstruktsioon-kudujatele. Kirjelduseksperimendi aluseks on Viljandi Muuseumis hoitav kindapaar VM VM 9168:56 E 535, mis esindab 20. sajandi alguses Muhus viljeldud, värvikirevate horisontaalsete kirjadega naistekinnaste traditsiooni. Autor kirjeldab ja põhjendab kudumisprotsessis ettetulnud probleeme ja nende lahendusi; artikli eesmärgiks ei ole tehnilise standardskeemi ja juhendi koostamine. Rekonstruktsioon sai võrreldes originaaliga ligilähedane ja selle tegemiseks kulus 38 tundi ja 40 minutit.

Võtmesõnad: rekonstruktsioon, autoetnograafia, kindakudumine, Muhu kindad

Käsitöölised seisavad tihti probleemi ees, kuidas oma tegevust, mille tulemusena sünnib midagi materiaalet, sõnaliselt kirjeldada ja edasi õpetada. Kehaliselt talletunud ja tunnetatav teadmus toetub kogemustele, meelelisele informatsioonile ja lihasmälule, mis ei pruugi olla intellektuaalsele, verbaalsele teadvusele otseselt ligipääsetav või õigemini pole seda spetsiaalse kesken-dumispingutuseta. Nii pole ka käsitöine pärand jätkusuutlik, kui meie, kes me midagi oskame, ei proovi järjepanu seda süvakirjeldada just tegemiskeskselt ehk enda kogemustest lähtuvalt – seepärast ongi oluline, et käsitööd uuriksid eelkõige praktikud ise (Parts jt 2013: 12; Jõeste jt 2020: 31). Kui tahame juba olemasolevaid asju ja nende tegemist dokumenteerida korratavuse huvides,

Foto 1. Muhu kindad VM VM 9168:56 E 535. Viljandi Muuseumi foto.

siis tuleb hoolega mõelda ka, kuidas eesmärgistada, sõnastada ja milliste lisameediumide (nt fotod, joonised jm) kaudu visuaalseid, taktiilseid jt protsesse eksplitsiitselt esitada.

Käesolevas proovin visandada ühe ajaloolise kindapaari rekonstruktsioon-kudumises (tekstis edaspidi: taasloovas kudumises) ette tulevate praktiliste valikute sõnastamise nii, et see heidaks valgust pisiasjadele, mis nende pealiskaudsel vaatlusel välja ei paista. Pean selle all silmas, et kinnaste kudumises kasutab kuduja lisaks tehnoloogilise „standardprotsessi“ läbitemisele (nagu omavahel sobivate varraste ja lõngade valiku ning juhendite ja skeemi järgi kudumisele) ka rida varasematel kogemustel põhinevaid „nippe“ ja „trikke“, mida algajad või isikliku käelise oskuseta vaatlejad ei pruugi hoomata.

Võtan kirjelduseksperimendi aluseks Viljandi Muuseumis hoitavate, tõenäoliselt 20. sajandi alguse Muhu sõrmkinnaste VM VM 9168:56 E 535 uuesti kudumise ning näitan, millistest nüanssidest koosneb nende valmistamine tänapäeval. Kinnaste täpne vanus on teadmata, kuid olemuslikult esindavad

need 20. sajandi alguse Muhu sõrmkinnaste traditsiooni: need on peenikest lõngast kootud, hästi värvikirevad vastavalt Muhu tollasele värvipaletile, horisontaalsete kirjadega (enne 20. sajandit kirjati Muhu kindaid üleni ühe kindla mustri). Selliste sõrmikute randmeid võidi nii kududa kui heegeldada ja tikanditega täiendada.

Katse eesmärgiks ei ole universaalse kudumisjuhendi koostamine – täpne retseptilaadne tekst mustrijoonisega, vaid teabe pakkumine selle kohta, milliseid sõlmkohti rekonstruktsioonikudujad oma tegevuses teadvustada võiks ja kuidas tekkivaid probleeme lahendada. Mõistagi ei saa konkreetset näidet laiendada kõigile Muhu kinnastele, kuivõrd seal olid eri aegadel moes eri tüüpi kindad iselaadsete „nippidega“, kuid mingit aimu konkreetse alatüübi (horisontaalsete kirjavöönditega sõrmkindad) ja kunagiste kudujate kudumispraktikate kohta see siiski annab.

Lisaks rekonstruktsioonimeetodile, mille eesmärgiks on katkenud või muutunud traditsiooniga ajalooliste esemete dokumenteerimine ja kirjeldamine praktilise taasloomise eesmärgil (vt ka Kokko jt 2020: 185), kasutan kuigi palju ka autoetnograafilist lähenemist, mille kohaselt uurija kirjeldab-põhjendab meelelisi ja kogemuslikke andmeid, millele tal on isiklik ligipääs (Ehn 2015).¹ Rekonstruktsioon erineb koopia tegemisest selle poolest, et ettetulevaid valikuid põhjendades ei pruugita täpselt korrata algseid tegemisvõtteid ja isegi vigu samm-sammult, mistõttu kogu protsess on mõnevõrra vabam ja paindlikum. Koopia eeldaks minu arusaamist mööda ka identsete materjalide, värvide ja viimistlemise kasutamist (sh määrimist, kulutamist jms), nii et töö tulemusel ei oleks originaali võimalik koopiast eristada. Tegelikult ei ole originaalisarnaseid materjale enam tihti võimalik saada (eriti tekstiilkäsitöös), sest nii toorme kasvatamise keskkonnatingimuste, oskusteabe katkemise kui tootmisvahendite tehnoloogiliste muutuste tõttu oleks see ajamahu- kas ja kulukas protsess (vt ka Palumets 2017).

Olen kindakudumisega tegelenud 20 aastat, millest esimesed 2/3 kodusin pigem traditsioonist lähtuvaid hübriidseid kindaid, kus põhirõhk oli esteetilisel poolel ja selle looval tõlgendamisel, mis põhines samas ka sel ajal kättesaadavatel lõngadel; algupäraste kudumisvõtete kopeerimine ei olnud tolal huvipunktis, vaid kasutasin kodust emalt ja koolist õpetajalt ja õpikust omandatud oskusi, võrdlemata neid muuseumikinnastel kasutatutega. Tehnilise aspekti tähtsustamine kerkis päevakorda umbes 2013. aastast, mil TÜVKA rahvusliku käsitöö osakonna pärandtehnoloogia magistrantuuris

1 Etteruttavalt pean siiski hoiatama, et kirjeldusi veristest sõrmedest jm meelehärmi pakkunud äpardustest sellest tekstist ei leia, kuna nendest olen pika tegutsemisaja jooksul õppinud hoiduma. Minu eksimused piirduvad vahel harva mõne maha vajunud silmuse avastamisega, mida saab peale mõningast pusimist taastada ilma poolt kinnast üles harutamata.

eelkõige, aga ka rakenduskõrgharidusõppekavadel hakati süvenema esmajoones tehnoloogiasse. Mind kui õppejõudu, kudumismeistrit ja uurijat inspireeris see sama lähenemisviisi proovima, hakkasin senisest enam keskenduma algupäraste kudumisvõtete kaardistamisele ja reaalsele kasutamisele. Seega oma praeguses tekstis proovingi kokku võtta selle kogemuse, mida traditsiooniliste kinnaste taaskudumine rikkalikult pakub.

Ekspirimendi viisin läbi 2020. a lõpus, mil Eesti oli koroonaviiruse tõttu liikumiskiirangud kehtestanud. Seepärast ei saanud ma Viljandi Muuseumis paiknevaid kindaid kohapeal läbi vaadata, vaid piirdusin koguhooldajalt suure resolutsiooniga fotode tellimise ja nende üksikasjaliku vaatlusega, kuivõrd avalikus vaates² olid need liiga madala kvaliteediga, et neid oleks võimalik uurimistööks kasutada. See seadis mõningased kitsendused ja nõnda ei saanud ma endale seada eesmärgiks vanu kindaid kõigis tehnilistes aspektides võimalikult täpselt korrata, vaid leppisin ette, et minu kootavates kinnastes on väheseid erinevusi.³ Näiteks jäid mul mõned küsimused ammendavalt lahendamata selle tõttu, et ei olnud saanud originaalkinnaste sisse, pahupoolle vaadata ja näha lõngajooksude arvu, pikkusi jm pisiasju, mis ka töö pealispinnal paistvaga korreleeruks: erisuguste kudumismeetodite valik annab erinevaid visuaalseid tulemusi. Näiteks kui viie värviga kirjamises vedada kõiki lõngu töö tagapool kaasas, siis on tulemuseks väga paks ja jäik koepind, mis ei pruugi olla samal ajal ka sile (vt lähemalt allpool vastavas tekstilõigis). Samuti ei olnud minu sooviks korrata ka võimalikult samu lõngu ja värvi toone, kuna see teinuks protsessi aeglasemaks ja kulukaks. Lõngade osas pole praeguseni välja selgitatud ka tollal peetud lambatõugu, tema villa omadusi jm elemente, nii et selline katse on määratud juba eos luhtuma.

Tavapärane kinnaste kudumiseks ettevalmistamise dokumenteerimine hõlmab vaatlusetapis järgmisi parameetreid: mõõtmed, kasutatud materjalid, värvid, tehnoloogilised võtted alates silmuste loomisest kuni viimistluseni välja; kindlasti tuleb vaadata ka esemete sisse, et näha lõngajooksude kulgemist, pikkust, värvide pleekivusastet jms. Sageli tuleb siiski arvestada, et standardsõlmpunktide vahel paikneb veel mitmeid varjatuid detaile, mis alles praktilises kudumises avalduvad ja lahendusi nõuavad. Just selliseid erilisi olukordi proovin lähemalt tutvustada-teadvustada juba eelneva kogemusega kudumishuvilistele, kes suudavad need silme ette manada.

2 <https://www.muis.ee/museaalview/937864>.

3 Tegelikult kuulub kvaliteetsete fotode kasutamine uurimise eesmärgil minu tavapärasesse praktikasse, sest nende suurendamise kaudu paistavad huvipakkuvad detailid kätte ja on võimalik isegi silmuste arvusid ning kasvatus-kahanduskohti tuvastada. Näiteks Eesti Rahva Muuseumi kindakogu on kättesaadavaks tehtud 17–69 MB mahtudes fotodega, võrdluseks – kõnealused Viljandi Muuseumi kindad vaid 102 kB suurusega.

Taaskudumise kulg

Et ära näidata Muhi sõrmkinnaste rekonstrueeriva taaskudumise protsessi detailide tasandil, võrdlen tekstis originaalkinnaste andmeid sellega, mida ise tegin. Kuna, nagu juba öeldud, ei ole eesmärgiks luua kommenteeritud mustrijoonist, nii nagu kudumisraamatutes on tava-pärane, siis ma vastavaid skeeme ei paku. Vaatlen läbivalt, milliseid lõngu, vardaid, heegelnõela ja töövõtteid kasutasin ja kui kaua taaskudumine aega võttis. Pidasin kogemuse jaoks oluliseks ka, et loodavad kindad mulle endale kätte mahuksid, et saaksin kandmismugavust hinnata.

Lõngad. Kinnaste mõõtude (originaalide laius 10 cm ja pikkus 25 cm) ja silmuste arvu (maksimaalselt 120) vaheline suhe näitas minu varasema kudumiskogemuse põhjal, et kasutada tuleks 12/2 jämedusega villast lõnga. Hankisin vajalikud lõngad Saara kirjastuse e-poest, kus Hea Lõnga valikus on Taani päritolu, mitmekesise värvivalikuga kraaslõng.⁴ Leidsin sobivad toonid, kusjuures enamik on ligilähedaselt sarnased, ja osa valisin selle järgi, et kui pole identsed, siis sobiks põhitoonidega: nii näiteks ei ole väheesinevad värvid (heleroheline, helesinine, tumeroosa jt) uutes kinnastes originaalidega võrreldes täpselt samad, vaid esineb erinevusi. Ka ei pidanud ma vajalikuks hakata pisikoguseid üle värvima, et saavutada täies mahus algupärast koloriiti. Tähtis oli keskenduda kudumisvõtetele!

Algus. Algsed kindad on ringselt kinnissilmustega heegeldatud randmetega, mis võrreldes labaosade kvaliteediga olid kaunis ebaühtlased: muster ei olnud kahel randmel identne, vaid erinevate vahedega ja pigem demonstreeris valmistaja paindlikult loominguulist suhtumist. Uurisin fotolt, kas heegeldamist peaks alustama randme alumisest või ülemisest servast, kust jätkub silmuskootud labaosaga. Heegeldatud silmuste asend võrreldes kootud silmustega näitas, et tuleks kasutada viimast varianti – alustada heegeldamist ülemisest servast. Samuti lugesin fotolt välja, et heegeldamiseks on vaja vähem silmuseid kui kudumiseks. Number 1,5 heegelnõelaga⁵ heegeldasin 92 ahelsilmust ja jätkasin kinnissilmustega ringset heegeldamist esimese heleroosa mustri-triibuni, seejärel otsustasin randmeosa ootele jätta ja jätkata labaosaga kudumisega. Olin teadlik, et ajalooliselt võidi teha ka nii, et kõigepealt loodi

4 Kraaslõng erineb kammlõngast sellepolest, et villakiudude lahutamise protsessis ehk kraasimise ajal tõmmatakse neist nii otse kui risti läbi, mistõttu pärast kedratav lõng ei ole nii sile ja lõng on karvasem. See omakorda tagab selle, et kootud pinnal haakuvad lõngad paremini kokku ja see annab kinnastele suurema soojapidavuse.

5 Proovisin ka veidi peenemat, 1,25 heegelnõela, kuid see ei sobinud 12/2 lõngaga – silmused jäid liiga tihedad.

spetsiaalse kudumisvõttega labaosad silmused, kooti kindad valmis ning hiljem korjati silmused heegeldamiseks üles. Foto põhjal ei saa kinnitada, kumba varianti algselt kasutati; mulle tundus mugavam heegeldatud serva küljest silmuste üleskorjamine ja kudumisega jätkamine. Töö kavandamise käigus ei tulnud ma kolmanda võimaluse peale, s.o et randmed ja labaosad võidi ka täiesti eraldi valmistada (isegi erinevate inimeste poolt) ja eri aegadel kokku õmmelda. Kui vaadata „Meite Muhu mustrite“ raamatus esitatud fotomaterjale, siis selline lähenemine näis Muhus levinud olevat küll (Pink jt 2019).

Kootud osa. Enne kudumise alustamist koostasın StitchSketch Pro mustriäppi kasutades digitaalsed mustriskeemid, arvestades sealjuures asjaoluga, et algsetel kinnastel kasvatati põidlast allapoole jääval alal väikese sõrme poolsel küljel 20 silmust. See paistis fotodelt silma ja mul tuli lihtsalt praktiliselt läbi katsetada, mis kohtades seda teha ja millise sagedusega. Oluline oli, et kõikide mustrite kirjakorrad jaguneksid kudumisringile täpselt, st kudumisringi ülemineku kohas ei oleks ebasümmeetriaid (vt foto 2). Pidın välja selgitama, kuidas silmuste kasvatamine end reaalses läbitegemises kõige loogilisemalt ilmutab.

92 randmesilmust korjasın heegeldatud osa küljest parempidise kudumisvõttega üles 1,0 mm sukavarrastel. Järgmisel real kasvasın igal vardal ja

Foto 2. Taaskootud kinnaste küljevaade. Kõikide mustrite kirjakorrad jagunevad kindale korrapäraselt, kudumise käigus on silmuste arvu kindla väikese sõrme poolsel küljel vastavalt igale mustrile kasvatatud kokku 20 silmuse võrra. *Kristi Jõeste foto.*

korrapäraste vahedega kaks silmust, nüüd oli kudumisringil kokku 100 silmust; kasvatamiseks kasutasin vardale võetud lõngakeeru võtet, kuigi muhulased eelistasid kasvatada eelmise rea silmuse parempoolsest osast (Pink jt 2019: 33). Minu arvates on keeruna kasvatamine kõige märkamatum, aga kui oleksin kudunud koopiaid, siis kindlasti oleksin originaalvõttes muuseumis kohapeal tuvastanud ja kasutusse võtnud.

Kirjamiseks võtsin 1,25 mm vardad ja arvestasin mõttes võimalusega, et peale põialt tuleb otsustada, kas nendega jätkata kirjatud osa lõpuni või vahetada väiksemate vastu, kuna ma ei teadnud veel, kas õnnestub saavutada käele sobiv laius. Eelistasin 1,25 mm vardaid põidlast allapoole jäävate kirjade kudumiseks ka sel olulisel põhjusel, et rohkem kui kahe värviga kirjatud kude venib minimaalselt, aga mina soovisin, et kinnas oleks mugavalt käe järgi veniv. Tavaliselt kasutaksin 12/2 lõngaga kirjamiseks 1,0 mm vardaid ja sellest jämedamaid vaid põhjendatud juhtudel, nagu praegu tegingi (tean, et osa meistreid eelistab alati 1,25 numbrit). Siinkohal nendin ka, et kasutan tänapäevast kirjamisvõtet, kus kirjalõngu hoitakse vasakus käes nimetis- ja keskmisel sõrmel; vanasti kooti „viskamisega“ ehk mõlemad lõngad olid paremas käes, kust neid kordamööda kudumiseks vasakule vardale „ette visati“⁶.

Rattakirja esimese rea ajal kasvasin igal vardal sümmeetriliselt taas kaks silmust, seega silmuste summa oli nüüd 108, mis jagunes kenasti kuue mustri-motiivi peale. Kinda küljel, ringi üleminekukohas asetsevate kahe ratta vahel alustasin küljekasvatust siis, kui pool motiivi kõrgust oli kootud. Kasvasin kudumisringi alguses peale esimest ja lõpus enne viimast kirsipunast silmust ühe silmuse, sama tegin peale viiendat rida (kokku kasvasin neli silmust). Küljel silmuste kasvatamine teenib esiteks anatoomilise mugavuse huve, aga ka tehniliselt ei oleks võimalik silmuseid kasvatada mustri sees, kuna siis see ei oleks enam korrapärane. Selle kinda puhul oleks seda isegi teha saanud, kuna motiivide vahele jääva kirsipunase tausta seest poleks see silma jäänud. Originaalil asusid aga kasvatuskohad küljel ja sellest lähtusingi.

Kuna rattakirja keskosas oli korraga kasutuses viis värvi, otsustasin kirsipunast, oranži ja valget lõnga kududa ringselt ning roosat ja kollast (mille lõikusin parajateks juppideks) kududa lokaalselt ehk edasi-tagasi ridadena, jälgides, et servasilmuste lõngad oleksid kirsipunase taustalõngaga aukude vältimiseks töö taga ristatud. Mul puudus võimalus füüsiliselt kontrollida, kuidas oli see sõlmpunkt lahendatud originaalkindal, kuid vaevalt kõiki viit lõnga ringselt kaasas veeti. Muhulased on niisugust intarsiavõtet oma teisteski

6 Kumbki kudumisvõtte tagab ühesuguse tulemuse, seega selle valik on lihtsalt käteõpitud harjumuse asi.

Foto 3. Taaskootud kinnaste pahupool.
Kristi Jõeste foto.

kudumites kasutanud (Pink jt 2019: 35), nii võisin seda julgelt kasutada. Mida ma võrreldes originaaliga veel tõenäoliselt teisiti tegin, oli see, et kuigi vanad muhulased ei pidanud vajalikuks kirjata nii, et vältida kirjamisel ülipikki töö pahupoolel kulgevaid lõngajookse, siis mina korraliku mandri-inimesena üle 5–6 silmuse ilma lõngade ristamiseta ei kudunud (vt foto 3).

Peale rattakirja ja enne teist peenikest oranži vahekirja kasvatasin veel kaks silmust varda kohta, seega silmuste summaks sai 120. Selle sisse mahtus täpselt kuus oranži mustri kirjakorda ja peale pöialt kasutatud suures roosas mustris samuti kuus kirjakorda.

Pöidlaava jaoks jätsin parema käe kinda III varda alguses abilõngale 20 silmust, pöidla taha lõin keerdudena sama arvu (vajadusel võib luua ka vähem silmuseid, aga praegusel juhul ei olnud seda vaja). Kudusin edasi paar rida kirsipunasega. Muhuroosat kirja alustasin kolmandal real ja selleks võtsin kasutusele nr 1,0 mm vardad, kuna soovisin, et kootav osa jääks veidi tihkem ja seega käe kuju järgivam. Kohe peale roosaga kirjamise lõppu kahandasin parempidiise võttega igal vardal ühe silmuse, kuna alustasin ühevärvilist parempidist kude, mis on kirjatud osaga võrreldes venivam, ja seega ei tahtnud, et kinnas laiemaks muutuks (pärast nentisin, et võinuks isegi kaks silmust varda kohta kahandada). Samuti jätsin „maha“ väikese sõrme silmused, mille arvu puhul ei jälginud originaaliga kattuvust. Õigupoolest ma ei tee seda taaskudumise kontekstis peaaegu kunagi, kuna olulisemaks pean kätteistuvust ja mul on välja kujunenud omad silmuste jaotuste skeemid. Siinkohal on vahest kõige olulisem mainida, et sõrmede vahele kasvatasin neli lõngakeerdu, kuna tegu on ühevärviliste sõrmedega (võrdluseks – kirjatud sõrmede puhul võiks vahesilmuste arv olla kuus või seitse). Kudumise käigus mõõnsin, et võinuks ka ainult kolme keeruga piirduda, kuna pärast pidin üsna palju silmuseid sõrmedel kahan-dama, et need eriti ülaosas ei lotendaks.

Sõrmede kudumisel tuli ette minu alatine probleem: kuidas ühevärvilise koe puhul varraste vahetumise kohtadesse jäävad silmused jääksid sama

ühtlase pingega kui ülejäänud, et sõrmedele ei tekkiks vertikaalseid vorpe? Peab ütleva, et sel korral ma seda küsimust ei lahendanud, kuid järgmise kindapaari ajal katsetades sain teada, et iga varda alguses tuleks esimene silmus pigem kõvemini kududa, sest siis seda silmuste erinevast pingest tekki- vat koetriipu ei tekki. Eriti hästi töötab aga selline võte, kus iga paari-kolme kudumisringi tagant varda vahekohti muuta-nihutada, aga sedagi katsetasin alles hiljem järgmise kindapaari kudumise käigus.

Sõrmedel kahandasin külgedel ja eri kõrgustel silmuseid vastavalt vajadusele, et kinnas oleks parajalt liibuv, mitte sõrmeotstest liiga avar (kokku igal sõrmel seitsme silmuse ringis). Sõrmeotsi kahandasin nagu originaalil, ja nagu enamikul traditsioonilistel Muhu kinnastel, spiraalse võttega.

Ranne. Jätkasin poolelijäetud kohast kinnissilmustega ringset heegeldamist nr 1,5 heegelnõelaga. Esimese mustritriibu ajal selgus, et tuleks paar silmust kahandada, et mitmevärviline kiri kenasti jaguneks. Ülemises ja alumises värvirohkes triibus vedasin ringil kaasa vaid kirsipunast lõnga, teisi ei pidanud vajalikuks vedada, kuna lõngajooksud oleksid koe ehk liiga paksuks muutnud. Teised värvid kasutasin juppide kujul ja pärast nõelusin otsad sisse. Ei oska kahjuks kinnitada, mismoodi oli algne kindavalmistaja selle lahendanud, sest nagu juba öeldud, ei ole ma originaale pahupoolelt näinud. Teine tähelepanek kahevärvilisest heegeldamisest on veel see, et keskmise valge kirja ajal heegeldasin oranži lõngaga üle valge lõnga, nii et see jäi peitu, kuid vastupidi ei teinud, seega oranži lõnga jooksud on pahupoolel näha, valge omad mitte. Kuna tegu oli vaid kolme silmuse laiuste mustrikohtadega, ei pidanud ma vajalikuks valgega üle heegeldada, sest selle jälgimine võtab heegeldamiskiirust veidi maha. Samuti ei teinud niimoodi muhulased ise.

Päris viimase kinnissilmuselise heegelrea ajal kahandasin ringil neli silmust, et serv ei laieneks, kui sellele viimane pitsirida külge heegeldada – oletasin senise heegeldamiskogemuse pealt, et pikoo-pits võib seda pisut laiemaks tõmmata. Pitsirea puhul pidin kõigepealt mitu katset tegema, kuidas võis olla selle algupärane heegeldamiskeem, kuid lõpuks õnnestuski fotodega võrreldes see saavutada.

Randme laius oli algusest peale minu jaoks põnev jälgimiskoht – oluline oli, et see ei lotendaks käes, aga ei oleks ka liiga kitsas ja venimatu, et kätte tõmbamisel oleks raskusi või et peaks randme koguni küljelt katki lõikama, nagu vanasti võidi teha (nt hoitakse Muhu Muuseumis üht sellist kindapaari – JSM 667/E1199). Selgus, et originaalide valmistaja oli ses asjas ilmselt kogenu- nud ja nii sain tema tehtut korrates rahuldava tulemuse.

Foto 4. Taaskootud kindad. Kristi Jõeste foto.

Kokkuvõtteks

Viimistletud ja pestud uus kindapaar on ligilähedaselt samade mõõtmetega kui originaal: laius peopesas on 10 cm nagu originaalidel ning pikkus 24 cm ehk 1 cm lühem kui originaalidel. Järelikult olid minu varasematel kogemustel tuginevad valikud 12/2 lõngade ja 1,0...1,25 mm varraste valikul usaldusväärsed. Mõningase eelkatsetamise pealt selgitasin ka välja, et 12/2 lõngale sobib nr 1,5 heegelnõel, koepind ei jäänud liiga tihe ega ka lõtv, nii et pahupool läbi paistnuks jne. Üsna vabalt toiminis aga sõrmkinnaste üldise kudumiskäiguga. Siin ma isegi ei üritanud kaardistada näiteks seda, kui mitu silmust oli originaalkinnastel iga sõrme jaoks eraldatud, vaid lähtusin oma väljakujunenud praktikast ning kinnaste kätteistuvusest, mida pidevalt kätte tõmbamise kaudu kontrollisin.

Kinnaste valmistamisel võtsin stopperiga aega, ehkki mõnikord unustasin selle sisse vajutada. Seega umbkaudselt kudusin ja viimistlesin (lõngaotste sisseõmblemine pahupoolel võttis mitmeid tunde!) 38 tundi 40 minutit. Ajakulu

oleks järgmiste paaridega ehk veidi väiksem, aga mitte oluliselt. Oma pika-aegse kudumiskogemuse põhjal tegin sõlmpunktides otsuseid kiirelt ilma suurema mõtisklusest, sest juba teadsin, milline lahendus töötab, milline mitte; panin ent käesoleva katse jäädvustamise huvides kõik kirja, et pärast meelest ei läheks. Näiteks soovitan alati proovida ühe kindapaari ajal eri jämedusega vardaid, see aitab teinekord hoiduda kasvatamisest-kahandamisest ja sellega kaasnevast mõttetööst. Usun, et ka vanad kudujad võisid nii teha.

Minu puhul kiirendas kudumist kindlasti ka asjaolu, et ajapikku on mul tekkinud igati töökorrast mustrimälu. Isegi suurte ja keeruliste mustrite puhul koorub teatud läbikootud kõrgusel neis mingi selge loogika, mis aitab kirjal mällu sööbida ja nii ei pea skeemilt kogu aeg järge ajama. Mida lihtsam muster, seda kiiremini kudumine mõistagi läheb. Osa mustreid suudan ka vaimusilmas visualiseerida, ilma et peaks üldse enne joonist koostama. Usutavasti olid omaaegsed kudujad selle poolest samasugused ja vajasisid mustrite mäletamiseks eeskujuks olevat kinnast, kuni kiri pähe jäi. Muhu naised aga ei piirdunud lihtsate mustritega, vaid igauks tahtis oma oskustega uhkustada ning proovis hankida ka mustrilehti, kus olid sees linnud ja loomad, lilled ja liblikad.

Käesolev tekst võis oma korrastatuses jätta mulje, et traditsiooniliste Muhu sõrmkinnaste kudumine on jõukohane igauhele. Nii kindel ma selles olla ei julgeks ja seega soovitan ikkagi aastaid enne harjutada lihtsamate kinnaste kudumist ja oma „nikipogut“ loomist, siis läheb ka meisterlikkust vajavate keerukamate kinnaste tegemine valutumalt.⁷ Sellepärast ei andnudki ma siin käsitletud kinnaste tehnilist standardskeemi ja juhist (see ilmub „Eesti silmuskudumise“ 4. osas), vaid proovisin tekitada rekonstrueeriva kudumisega kokku puutunud käsitöölisele võrdleva ettekujutuse, mida üks nende seast kudumise ajal täpsemalt teeb, ning püüdsin seda tunnetuslikkukogemuslikku-kehalist infot sõnadesse tõlkida nii, et see oleks õpetlik, korratav ja tagaks meie kudumispärandi jätkumise.

7 Keda huvitab, kuidas sõrmkindaid üldse kududa, selleks tuleb vastavat kirjandust uurida ja järele proovida (nt Jõeste, Ehin 2012; Pink jt 2019) või õppida oskajatelt. Muhu kinnaste kudumist saab harjutada ka Saara kirjastuse poolt koostatud kudumiskomplektide najal, millega kaasnevad lisaks lõngadele-varrastele-mustritele ka üksikasjalikud juhendid.

Allikad

Ehn, Billy 2015. Isetegemine. Käelise töö autoetnograafia. – *Silmnähtav*. *Studia Vernacula* 6, 25–41.

Jõeste, Kristi, **Ehin**, Kristiina 2012. *Kirjatud teekond*. Türi: Saara Kirjastus.

Jõeste, Kristi, **Rennu**, Madis, **Matsin**, Ave, **Tüür**, Kadri, 2020. Pärandtehnoloogiline käsitöuurimus: lähenemisi ja väljavaateid. – *Vaata ringi*. *Studia Vernacula* 12, 16–43.

Kokko, Sirpa, **Almevik**, Gunnar, **Högseth**, Harald C. Bentz, **Seitamaa-Hakkarainen**, Pirita 2020. Mapping the methodologies of the craft sciences in Finland, Sweden and Norway. – *Craft Research* 11 (2), 177–209. NB! Käesolevas ajakirjas lk 14–36.

Palumets, Ülle 2017. Linase lapsesärgi taasloomine: uurimiskäik ja tööprotsess. – *Leivanumber*. *Studia Vernacula* 8, 174–193.

Parts, Priit-Kalev, **Rennu**, Madis, **Jõeste**, Kristi 2013. Sissejuhatus. – *Lugusid materjalidest*. *Studia Vernacula* 4, 10–22.

Pink, Anu, **Kabur**, Anu, **Meriste**, Mai 2019. *Meite Muhu mustrid*. Türi: Saara Kirjastus.

Esemelised allikad

VM VM 9168:56 E 535 – Muhu kirikindad
Viljandi Muuseumi etnograafiakogus

JSM 667/E1199 – Muhu kindad Muhu
Muuseumi esemekogus

Kristi Jõeste (s 1977) on TÜ Viljandi kultuuriakadeemia kultuuripärandi loovrakenduste ja pärandtehnoloogia magistriõppekavade programmijuht ning rahvusliku tekstiili lektor. Samuti on ta meisterkuduja-ettevõtja traditsiooniliste Eesti kinnaste alal, andnud välja mitmeid raamatuid (neist viimane on „Eesti silmuskudumine 3. Labakindad“ 2021) ning juhendanud praktilisi kindakoolitusi siin ja seal.

Kristi Jõeste. Sandra Urvaku foto.

Reconstruction knitting of a pair of Muhu gloves

Abstract

In the article, renowned artisan knitter Kristi Jõeste with 20 years of experience, provides a detailed description of the process of the reconstructive knitting of a pair of Muhu traditional gloves. Using the widespread reconstruction method in combination with an autoethnographic approach enables the practitioner's personal bodily/tacit knowledge to be made explicit. Making Muhu traditional gloves is one of the most complicated tasks facing Estonian knitters, due to the use of fine threads and knitting needles, as well as the demanding techniques the work requires. Describing the key moments in the process of reconstructive glove-knitting enables her to share useful information with other reconstructive knitters.

The object of this descriptive research experiment is a pair of Muhu gloves VM VM 9168:56 E 535 held by Viljandi Museum. This pair represents the tradition of women's gloves with colourful horizontal patterns that was practiced in Muhu at the beginning of the 20th century. The gloves were made with a crocheted cuff to which the hand was later seamed or knitted. While the author provides an overview and explains the problems she encountered and the solutions she found, the purpose of the article is not, however, to compile a standard pattern and instruction, such as can be found in knitting manuals.

Due to the global Covid19 pandemic, the museum was closed at the time of the knitting experiment. While the author was able to use high-resolution museum photographs of the gloves, she had no access to the gloves themselves, which meant that she had to draw upon her own experience, rather than being able to gain detailed information about the length of floats and some other technical details directly from the gloves themselves.

The author did not dye the threads to match the exact colour of the original as that would have taken too much time. She bought 12/2 Danish carded woolen threads with similar colours from the Saara web shop, and used no 1 and 1.25 knitting needles and a no 1.5 crochet hook. The wrist part was crocheted with 92 crochet stitches and seamed with hands knitted with 100 to 120 stitches. In order to achieve symmetry under the thumbs, the stitches were increased at the sides where the next row started; this same technique has been used on the original gloves.

For knitting the monochrome fingers, the spiral decrease method was used for the fingertips, just as it had been on the original pair. The reconstructed pair of gloves is the same size as the original, it fits well, and was knitted in 38 hours and 40 minutes.

Keywords: reconstruction, autoethnography, traditional knitting, hand knitting, Muhu gloves